

เครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ศักดิ์นิพนธ์ สว่างวงศ์¹

บทคัดย่อ

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีต่างๆ จำนวนมากและมีคุณภาพเพียงพอมาช่วยกันผลักดันการศึกษาในส่วนที่ตนเองสามารถกระทำได้ เครือข่ายความร่วมมือเป็นกลุ่มหรือ องค์กร หรือ หน่วยงาน หรือบุคคล ที่ทำงานในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน มีความต้องการร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เป็นประเด็นปัญหาร่วม โดยเข้าร่วมมือกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพลังและความแข็งแกร่งในการผลักดันให้เกิดผลในการแก้ปัญหาาร่วมกันในอนาคต องค์ประกอบหลักที่สำคัญของเครือข่ายร่วมมือ ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) สมาชิกและโครงสร้างของเครือข่าย 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย 4) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก 5) กิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย 6) การเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรเครือข่าย การจัดประเภทของเครือข่าย ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เครือข่ายกำหนดขึ้น เครือข่ายความร่วมมือการบริหารจัดการสถานศึกษาระหว่างสถานศึกษาชั้นพื้นฐานด้วยกัน ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของเครือข่ายความร่วมมือที่มี

เป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จึงถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนให้สถานศึกษาพัฒนาสู่มาตรฐาน ซึ่งการดำเนินการสร้างเครือข่ายให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบเริ่มตั้งแต่ 1) การสร้างจิตสำนึกที่จะทำงานร่วมกัน 2) การเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา 3) การสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน 4) การร่วมดำเนินงานและกำกับติดตาม 5) การธำรงรักษาเครือข่าย การสร้างความเข้มแข็งและความต่อเนื่องของเครือข่าย

Abstract

To create a network of cooperation among educational institutions is an important strategy to improve the quality of education which requires cooperation from different parties. The parties have enough quality to reinforce education in the parts that can be performed. Network cooperation as a group or organizations or agencies or a person that works in similar way with the same goal has the need

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

to push on activities that have common issues by joining hands to carry out the useful ones. That leads to create a power and strength to push the effect in problem solving in the future. The main elements of the network collaboration are 1) having a shared vision, 2) members and network structure, 3) participation of members of the network, 4) the acting in awareness, 5) the activities of the network group and 6) learning and development of network persons. Classification of network is based on network activities. The network of the educational management of the basic education schools is another model of cooperation network with the shared goal in the development of education quality. To create network for cooperation, it is considered an important strategy that helps propel the development of education to standards. Network action quickly and efficiently should be systematically starting from 1) creating awareness to work together, 2) preparation and seek joint development, 3) creating agreement and joint planning, 4) joint operations and supervised and 5) maintaining the network to build the strength and continuity of the network.

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีความสามารถและอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข การดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องยึดเงื่อนไขและหลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ คือ 1) ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ (School-Based Decision Making) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้โรงเรียนเป็นอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยยึดประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) การให้ความร่วมมือ (Collaboration) กำหนดให้บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกำกับดูแล เป็นต้น 3) ใช้การกระจายอำนาจ (Decentralization) ในการบริหารจัดการ ได้แก่ การบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยให้คณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ และ 4) ความรับผิดชอบได้ (Accountability) มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ และภารกิจของผู้รับผิดชอบหลัก ความรับผิดชอบนี้ถือว่าใครได้รับมอบหมายหน้าที่ใด ต้องรับผิดชอบงานนั้นให้เกิดผลดีที่สุด และต้องสามารถตรวจสอบความสำเร็จได้ เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้น

การพัฒนาคุณภาพในปัจจุบันทุกหน่วยงานให้ความสำคัญกับการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย เนื่องจากระบบเครือข่ายเป็นความร่วมมือของบุคคลกลุ่มบุคคลหน่วยงานที่มีจุดหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน จัดกระบวนการให้สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกัน จากลักษณะดังกล่าว เครือข่าย จึงเป็นการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการส่งเสริมประสานสัมพันธ์ที่ดี ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งบรรยากาศประชาธิปไตยและความสมานฉันท์ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐาน จำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพโรงเรียนและบุคลากรให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบันบุคลากรในโรงเรียนต่างก็มีความรู้และศักยภาพที่แตกต่างกันออกไป มีลักษณะของการทำงานแบบแยกส่วน ขาดการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งการระดมความรู้ ความสามารถและทรัพยากรในการพัฒนา นอกจากนี้ การพัฒนาที่ผ่านมา มีลักษณะพึ่งพาและรอรับงบประมาณจากหน่วยงาน ทำให้เกิดความล่าช้า ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การแก้ปัญหาดังกล่าว โดยใช้กลยุทธ์ส่งเสริมให้หน่วยงานทุกระดับพัฒนาโดยใช้ระบบเครือข่าย จึงเป็นนวัตกรรม การบริหารงานที่จะสามารถช่วยพัฒนาการศึกษาของไทยได้ การดำเนินงานของเครือข่ายเป็นกระบวนการประสานสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่รวมตัวกันเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกระจายความรู้ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ จัดกิจกรรมกระตุ้นความคิดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ กลายเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ ซึ่งตรงกับความต้องการและเกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนใน

เครือข่าย เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

ความหมายของเครือข่ายความร่วมมือ

“เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล ซึ่งมีนัยวิชาการได้ให้ความหมายของ “เครือข่าย” (network) ไว้ ดังนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555 : 196) ให้ความหมายของเครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมายเพื่อการปฏิรูปการศึกษา กลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน

นฤมล นิราธร (2543 : 1) ให้ความหมายของเครือข่าย หมายถึง รูปแบบการประสานงานกลุ่ม ของคน หรือองค์กร ที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือกัน โดยการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบที่ยังคงมีความอิสระโดยมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวม ๆ ตามความจำเป็น หรือเป็นโครงสร้างที่มีความชัดเจน สิ่งสำคัญในการทำงาน แบบเครือข่าย คือ การแสวงหารูปแบบขององค์กรที่มีความยืดหยุ่น มีโครงสร้างแนวราบมีความเป็นอิสระต่อกัน สามารถตอบสนองต่อโลกที่มีปัญหามีความซับซ้อน เปลี่ยนแปลง และมีการแข่งขันสูง

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547 : 2) ให้ความหมายของเครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือและการได้รับของฝ่ายต่างๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความมุ่งหมายที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้ และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ จากการร่วมมือและได้รับในสิ่งที่ใหม่นั้นเสมอ

จากความหมายของเครือข่ายข้างต้นสรุปได้ว่า เครือข่าย หมายถึง กลุ่ม หรือ องค์กร หรือ หน่วยงาน หรือบุคคล ที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรืองานอย่างเดียวกัน ประเภทเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน มีความต้องการร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เป็นประเด็นปัญหาร่วมกัน หรือเป็นขีดจำกัดของกลุ่ม/องค์กร/หน่วยงาน/บุคคล โดยเข้าร่วมมือกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพลังและความแข็งแกร่งในการผลักดันให้เกิดผลในการแก้ปัญหาาร่วมกันในอนาคต

องค์ประกอบของเครือข่าย

มีนักการศึกษา นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือไว้ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555: 197) ได้นำเสนอองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายไว้ 7 องค์ประกอบ คือ 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common perception) 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) 3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests / benefits) 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholder participation) 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) 6) การพึ่งพาอิงร่วมกัน (Interdependence) 7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction)

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547: 48) กล่าวว่า มีจุดร่วมที่สำคัญ 5 ประการที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ได้แก่ 1) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก 2) จุดมุ่งหมาย 3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก 4) การมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยน 5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553: 33) กล่าวถึง องค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมว่า ควรมีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย 2) สมาชิก 3) ผู้ประสานงานและคณะกรรมการ 4) กิจกรรม 5) ทรัพยากร เพื่อดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพของเครือข่ายสถานศึกษา

สรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักที่สำคัญของเครือข่ายร่วมมือ ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) สมาชิกและโครงสร้างของเครือข่าย 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย 4) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก 5) กิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย 6) การเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรเครือข่าย

ประเภทของเครือข่าย

ประเภทของเครือข่ายมีความแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม หรือ ผู้ที่ใช้ กิจกรรมเครือข่ายกำหนดขึ้น โดยได้มีผู้แบ่งประเภท และรูปแบบของเครือข่ายไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553: 5) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายและโรงเรียนร่วมพัฒนาสู่มาตรฐานสากล จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครือข่ายที่เป็นทางการ คือ เป็นเครือข่ายที่มีข้อตกลง ระบบ ระเบียบของความสัมพันธ์ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ทาง

สังคม มีข้อตกลงเฉพาะกิจกรรม มีวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่องแต่ไม่มีข้อตกลงระบบ ระเบียบของความสัมพันธ์ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนจะจัดระบบความสัมพันธ์ให้เป็นเครือข่ายประเภทใดขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ

Kilduff and Tsai (2003: 4-8) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามระดับของการศึกษา วิเคราะห์เครือข่าย (Network Analysis) โดยแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ (1) เครือข่ายระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level Network) (2) เครือข่ายระดับหน่วยธุรกิจ (Business Unit Level Network) (3) เครือข่ายระดับองค์กร (Organization Level Network) และ (4) เครือข่ายระดับอื่นๆ (Other Level Network) หรือระดับระหว่างองค์กร

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555: 197-199) ได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทของเครือข่ายว่า การแบ่งประเภทเครือข่าย เพื่อประโยชน์ในการจำแนกกลุ่มคนที่อยู่ให้เข้าใจความเข้าใจเกณฑ์ในการแบ่งประเภทของเครือข่ายซึ่งมีหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการใช้งานผลลัพธ์ที่ได้จากการจำแนกยกตัวอย่างบางเกณฑ์และประยุกต์กับเครือข่ายเพื่อการปฏิรูปการศึกษาซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ขนาดของกลุ่ม แบ่งเป็น (1) เครือข่ายรวม (total network) และ (2) เครือข่ายย่อย (sub network) โดยที่เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนสังคมใหญ่ในภาพรวม ขณะที่เครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนกลุ่มสังคมย่อยที่อยู่ในสังคมใหญ่นั้นๆ

2. พื้นที่ อาจแบ่งได้เป็น (1) เครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล (2) เครือข่ายระดับหมู่บ้านข้ามพื้นที่ตำบล (3) เครือข่ายระหว่าง

ตำบลในอำเภอใดอำเภอหนึ่ง (4) เครือข่ายระดับตำบลข้ามพื้นที่อำเภอ (5) เครือข่ายระดับอำเภอในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง (6) เครือข่ายระดับอำเภอข้ามพรมแดนจังหวัด และ (7) เครือข่ายระหว่างจังหวัดในภูมิภาคใด ภูมิภาคหนึ่ง

3. ประเด็นที่สนใจร่วม ประเภทของเครือข่ายขึ้นกับประเด็นที่เครือข่ายนั้นสนใจ ซึ่งอาจแบ่งได้หลากหลาย อาทิ เครือข่ายการปฏิรูปครูประจำการ เครือข่ายการศึกษาทางเลือก เครือข่ายการศึกษาระดับปฐมวัย เครือข่ายเพื่อปฏิรูปการเรียนการสอนแบบท้องถิ่น เครือข่ายการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ในแง่เครือข่ายหนึ่งเครือข่ายก็อาจมีประเด็นที่สนใจหลายประเด็นรวมอยู่ก็ได้

4. วิชาชีพของสมาชิกกลุ่ม แบ่งตามระดับวิชาชีพของสมาชิกในเครือข่าย อาทิ เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายครูอาจารย์ เครือข่ายนักธุรกิจ เครือข่ายสื่อสารมวลชน ทั้งนี้อาจนับรวมเครือข่ายผู้ประกอบการ เครือข่ายผู้นำชุมชน เครือข่ายผู้นำศาสนาเข้าร่วมด้วยก็ได้

5. บทบาทของกลุ่ม เป็นการพิจารณาจากบทบาทหลักที่เครือข่ายนั้นดำเนินการอยู่ อาทิ เครือข่ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์การปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายการศึกษาวิจัยเพื่อปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายผู้สนับสนุนด้านการเงินทุน เครือข่ายเพื่อการวิเคราะห์และเสนอแนะนโยบาย

6. ลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่าย เกิดได้สองทางหลัก ๆ คือ (1) เครือข่ายแนวนอน เป็นการสร้างเครือข่ายของกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกัน เผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การรวมกลุ่มระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกัน หรือการรวมกลุ่มระหว่างมูลนิธิกับ NGOs

เป็นต้น และ (2) เครือข่ายแนวตั้ง เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างภาคีที่แตกต่างกัน อาทิ การรวมกลุ่มระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรชุมชน การรวมกลุ่มระหว่างองค์กรธุรกิจกับสถานศึกษา การรวมตัวระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับมูลนิธิของบริษัทธุรกิจ เป็นต้น

7. ระดับความผูกพันการแบ่งด้วยเกณฑ์นี้ใช้ระดับความผูกพันระหว่างบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางเครือข่ายกับภาคีต่างๆ ของเครือข่ายเป็นหลัก ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นเครือข่ายที่มีความผูกพันใกล้ชิดในระดับสูง เครือข่ายที่มีความผูกพันในระดับรองลงไปจนถึงเครือข่ายที่มีความผูกพันในระดับห่างไกลออกไป การแบ่งในลักษณะนี้ช่วยในการประเมินระดับอิทธิพลของบุคคลที่เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายที่จะมีต่อสมาชิกในเครือข่าย

จากการศึกษาแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับประเภทของเครือข่าย สรุปได้ว่าประเภทของเครือข่ายขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เครือข่ายกำหนดขึ้น เช่น เครือข่ายประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดจากความเชื่อมโยงระหว่าง คน-คน คน-กลุ่ม เครือข่าย-เครือข่าย รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือการบริหารจัดการสถานศึกษาระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกัน หรือสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับหน่วยงานอื่น เป็นต้น

การสร้าง และการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555: 200) ได้กล่าวถึงการจัดการเครือข่าย (network management): กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาว่ากลยุทธ์สำคัญในการจัดการเครือข่ายแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

1. การก่อรูปเครือข่าย การก่อตัวของเครือข่ายนั้นอาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ๆ แนวทางแรก คือ เครือข่ายที่เกิดจากรัฐเข้าไปมีส่วนเป็นผู้ริเริ่ม (state initiative) กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ริเริ่มเข้าไปกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตระหนักในปัญหา สร้างความตื่นตัวให้เกิดความสนใจรวมตัวกัน และผลักดันให้เกิดการรวมตัวของประชาชนอีกแนวทางหนึ่งคือเครือข่ายที่กลุ่มประชาชนเอง กล่าวคือ ประชาชนเกิดความตระหนักและตื่นตัวในปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วลงมือเริ่มในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ลุกล้ำหรือบรรเทาไปโดยที่องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรวิชาการหรือสื่อมวลชน โดยใช้วิธีการสร้างความตระหนักในปัญหาและสำนึกในการรวมตัว การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย

2. การจัดระบบบริหารเครือข่าย (network organizing) องค์ประกอบสำคัญ คือ การจัดผังกลุ่มเครือข่าย (mapping) การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย (role and responsibility) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (communication system) การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกัน (learning system) การจัดระบบสารสนเทศ (information system)

3. การใช้ประโยชน์เครือข่าย (network utilizing) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกัน ใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้ การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ

4. การธำรงรักษาเครือข่าย (network maintaining) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย การกำหนดกลไกสร้างระบบ จูงใจ การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างพอเพียง การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหา การสร้างผู้นำ รุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2548: 3) กล่าวถึง การจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพว่า สมาชิก และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงขั้นตอนและวงจรชีวิตของเครือข่าย กระบวนการจัดการเครือข่าย 4 ขั้นตอน ตามวงจรชีวิตของเครือข่าย ได้แก่

1. ขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย ในขั้นนี้มีวิธีการที่จะจัดการ คือ (1) การศึกษาข้อมูลและสภาพการณ์ ความพร้อมภายใน กลุ่มตนเองและเครือข่ายอื่น เพื่อทราบกิจกรรม และบริบทที่เกี่ยวข้อง (2) การสร้างศรัทธาและการหาแนวร่วม เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ ยอมรับ และเห็นความสำคัญที่จะมาร่วมกันเป็นเครือข่าย (3) การสร้างความตระหนักหรือการเสนอให้เห็น ประเด็นปัญหา (4) การแสวงหาข้อมูลทาง เลือก่อนจะนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหา และจะนำไปสู่กระบวนการรวมกลุ่มและเครือข่าย (5) การค้นหาความต้องการและการหาจุดร่วม ในการพัฒนาเครือข่าย (6) การแสวงหาทาง เลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ และการแสวงหาแกนนำเครือข่าย (7) การสร้าง ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย เป็นการให้ทุกคน ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ได้มีบทบาทในการ พัฒนาเครือข่าย

2. ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหาร เครือข่าย ในขั้นนี้เป็นจุดก่อเกิดความร่วมมือของ

ความเป็นเครือข่ายมีวิธีการจัดการดังนี้ (1) การ กำหนดวัตถุประสงค์และข้อตกลงร่วมกัน (2) การ กำหนดบทบาทหน้าที่ และการวางผังเครือข่าย เป็นการกำหนดในรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ของผู้ที่เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายโดยเฉพาะ แกนนำและคณะทำงานฝ่ายต่างๆ (3) การเสริม สร้างและพัฒนาผู้นำ เนื่องจากผู้นำที่ดีจะเป็นผู้ที่ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความสำเร็จ มีการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่าย (4) การจัด ระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน (5) การส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง (6) การติดตาม และประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้เห็น ศักยภาพและข้อจำกัดของตนเองและพยายาม หาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น (7) การส่งเสริม และดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ คือ การส่งเสริมและ การรักษาลประโยชน์และการรักษาความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน

3. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการ ใช้ประโยชน์ ในขั้นนี้เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะให้ เครือข่ายมีความเข้มแข็งและยั่งยืน มีวิธีการและ ขั้นตอนดังนี้ (1) การทบทวนและสรุปบทเรียน วิธีการนี้จะทำให้เครือข่ายได้ทบทวนตัวเอง ได้รู้ถึง ศักยภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นภายในเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและการจัดการเครือข่าย ที่ต่อเนื่อง (2) การเสริมสร้างผู้นำและหน่วยนำ ของเครือข่าย ผู้นำจะเป็นผู้ที่ให้ความคิดและเป็นผู้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเครือข่าย การเสริมสร้าง ผู้นำเครือข่าย คือ การเข้าไปสนับสนุนให้เกิด การแสวงหาและพัฒนาผู้นำที่มีจิตสาธารณะ (3) การเสริมสร้างกิจกรรมสาธารณะและเวทีแห่ง การแลกเปลี่ยนความรู้ (4) การขยายกิจกรรม

และมนทัศน์ การขยายแนวคิดและกิจกรรมของเครือข่ายที่ได้จากประสบการณ์การทำงานและสรุปบทเรียนที่เป็นองค์ความรู้ เพื่อให้สาธารณชนทราบ หรือเพื่อแสวงหาแนวร่วมในการดำเนินการในระดับนโยบาย นอกจากนี้ จะทำให้เครือข่ายเกิดการเรียนรู้และเกิดอำนาจ/พลังในการต่อรอง (5) การสร้างความรู้ใหม่และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง (6) การเสริมสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อขจัดความขัดแย้ง (7) การเสริมสร้างผู้นำเชื่อถือและระบบการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วม

4. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง มีแนวทางดังนี้ (1) การจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง (2) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกของเครือข่าย (3) การเสริมสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีและความรู้ใหม่ (4) การกำหนดสร้างแรงจูงใจในการทำงาน (5) การบริหารจัดการข้อมูล ระบบสื่อสาร และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง (6) การให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาภายในเครือข่าย (7) การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

จรรยาพร ธรณินทร์ (2550: 17-19) ได้กล่าวถึง 8 ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ ไว้ดังนี้

1. ทำให้รู้สึกถึงความเร่งด่วนที่ต้องมีเครือข่าย ประเมินสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายความร่วมมือ ชี้ให้เห็นวิกฤตและโอกาสทางเลือกของความสำเร็จ

2. ก่อรูปกลุ่มแกนนำเครือข่ายความร่วมมือรวมตัวกันของคนและกลุ่มที่มีพลังพอที่จะขับเคลื่อนความร่วมมือ ทำกิจกรรมร่วมกันของแกนนำในลักษณะทีม

3. สร้างจินตภาพ/วิสัยทัศน์ความร่วมมือ กำหนดกลยุทธ์ไปสู่ความสำเร็จ

4. แผ่ขยายการรับรู้และยอมรับในวิสัยทัศน์ใหม่ ใช้ทุกช่องทางในการสื่อสารทัศนคติใหม่ และกลยุทธ์กลุ่มแกนนำทำเป็นตัวอย่าง

5. ขับเคลื่อนการกระทำระหว่างหน่วยงาน ลดอุปสรรค เปลี่ยนระบบและโครงสร้างที่บั่นทอนการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริม “ความคิดใหม่ การกระทำใหม่ที่ดี”

6. ชื่นชมความสำเร็จที่เล็กละน้อย กำหนดและชื่นชมการปรับปรุงผลงานที่เริ่มเกิดขึ้น ชื่นชมสรรเสริญคนที่ปรับปรุงตนเองสร้างกระแสความเชื่อในความสำเร็จแม้จะเป็นเรื่องเล็ก

7. ผนึกกำลังผลความสำเร็จก่อตัวเป็นคลื่นของการเปลี่ยนแปลง เมื่อความคิดเริ่มเคลื่อนเปลี่ยน รับผิดชอบต่อโครงสร้างและนโยบายให้คล้อยตาม ต่อยำความเชื่อมั่นด้วยโครงการใหม่ และแกนนำการเปลี่ยนแปลงหน้าใหม่

8. ปลุกฝังแนวทางการทำงานแบบเครือข่ายให้เป็นวัฒนธรรม ผลงานที่ดีมาจากความร่วมมือ และการยึดจุดมุ่งหมายร่วมกัน ผวนวกกับการมีภาวะผู้นำที่ดีและการจัดการที่ดี เชื่อมโยงให้เห็นว่าพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานนำไปสู่ความสำเร็จของวัตถุประสงค์ ร่วมกันคิดค้นกลไกและหนทางที่พัฒนาภาวะผู้นำ และการสร้างผู้นำเครือข่ายความร่วมมือรุ่นใหม่

นฤมล นิราทร (2543: 36) ได้สรุปขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (Realization) เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงาน หรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งพิจารณาองค์กรต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงาน

ขั้นตอนที่ 2 การติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่าย (Courtship) หลังจาก

ที่ได้ตัดสินใจในองค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมในการเข้าร่วมเครือข่าย ก็จะเป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์ เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน โดยการรวมเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กร มีความต้องการเหมือนกัน และต้องการกระทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน ดังนั้นจะต้องสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึก โดยการให้ข้อมูลแลกเปลี่ยนข้อมูล และหว่านล้อมให้อยากแก้ปัญหาาร่วมกัน อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่าเป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย (Pre-group)

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างพันธกรณีร่วมกัน (Commitment) เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกัน ซึ่งหมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกัน ในขั้นตอนนี้องค์กรเข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา กลุ่มองค์กรจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรมได้ ดังนั้นจึงต้องเสริมความรู้ที่จำเป็น ซึ่งอาจจะทำได้โดยแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับองค์กรนอกกลุ่ม เช่น ศึกษา ดูงาน เชิญวิทยากร มาถ่ายทอดเพิ่มพูนความรู้ เป็นต้น อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่ายก็เป็นขั้นตอนของ Informal Cooperation

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาความสัมพันธ์ (Building) เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรม โดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกัน มีการตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

กำหนดกิจกรรมจัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจเรียกว่าขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่าย ก็เรียกว่า เป็นระดับ Formal Agreement

ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ร่วมกัน หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน แล้วเมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏชัดเจน องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น อาจนำไปสู่การขยายตัว ซึ่งอาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรมหรือการขยายกลุ่มตามพื้นที่ หรือ ตามลักษณะกิจกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553: 5-17) กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างเครือข่าย โดยให้ข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาว่า การสร้างเครือข่ายโรงเรียนควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา เป็นการสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรหลักและผู้เกี่ยวข้องหลักของโรงเรียนในการศึกษาแสวงหาเครือข่ายที่มีความเข้าใจ เหมาะสม สอดคล้อง นำไปสู่ความสัมพันธ์ความร่วมมือที่ดี และสามารถประสานผลประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของบุคคลและองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนควรดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 ผู้บริหารโรงเรียนประชุมชี้แจง อภิปราย รับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ

นโยบายและแนวทางการสร้างเครือข่ายและโรงเรียนร่วมพัฒนาให้กับบุคลากรหลักของโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องหลักเพื่อสร้างความตระหนักร่วมกัน

1.2 แต่งตั้งคณะทำงาน โรงเรียน แต่งตั้งคณะทำงานด้านเครือข่าย (Partnership Committee) ประกอบด้วยผู้บริหาร และบุคลากรหลักของโรงเรียน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ อาจจะเป็นศิษย์เก่าที่มีประสบการณ์หรือผู้นำองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้บริหารโรงเรียนเครือข่ายร่วมพัฒนา เพื่อกำหนดแผน เป้าหมาย และแหล่งร่วมพัฒนา ตลอดจนแนวทางการสนับสนุน จากชุมชน สถานศึกษา และองค์กรต่างๆ โดยคำนึงถึงความต้องการและโอกาสของนักเรียนว่าจะมีส่วนเข้าถึงกิจกรรมและบริการร่วมพัฒนาได้ทั่วถึงทุกคนหรือเฉพาะกลุ่ม ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการ

2. สร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน (Partnership Agreement & Action Planning) เมื่อผู้นำและผู้บริหารของเครือข่ายเห็นความสำคัญ และประโยชน์ร่วมกัน และตกลงเป็นการเบื้องต้นที่จะร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงาน จัดกิจกรรมสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน (Partnership Agreement & Action Planning) เพื่อให้เกิดแนวทางการร่วมมือที่ชัดเจนก็จะมีการสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผนต่อไป การวางแผนสร้างเครือข่ายและโรงเรียนร่วมพัฒนาให้คณะกรรมการศึกษา สํารวจข้อมูลพื้นฐาน จัดทำทะเบียนองค์กรเครือข่าย จำแนกประเภทเครือข่าย ทั้งประเภทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ งบประมาณ วิธีการดำเนินการ กิจกรรม และการประเมินผลให้มองเห็นภาพการ

ปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ความต่อเนื่องของเครือข่าย มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาโรงเรียน

3. ขึ้นร่วมดำเนินงานและกำกับ ติดตาม เป็นขั้นตอนสำคัญในการนำแผนงาน/โครงการที่เตรียมการไว้มาปฏิบัติ เพื่อสร้างเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญ ดังนี้

3.1 คณะทำงานเครือข่ายของโรงเรียนศึกษารายละเอียดวิเคราะห์ตรวจสอบ ทบทวนแผนงาน โครงการประชุมชี้แจงเผยแพร่สร้างความเข้าใจผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าใจ มีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามแผน

3.2 คณะกรรมการบริหาร/คณะทำงานเครือข่าย ผู้รับผิดชอบระหว่างเครือข่าย นำข้อตกลง กิจกรรมนำมาปฏิบัติ

3.3 การกำกับติดตามและประเมินผล ในข้อตกลงควรกำหนดเรื่องของการกำกับ ติดตาม และประเมินผล กำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ เครื่องมือ วิธีการ งบประมาณและระยะเวลา เพื่อต้องการให้รู้ว่าการดำเนินงานของเครือข่ายบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร จะนำผลการประเมินให้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายรับทราบ จะได้นำไปศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

4. ขึ้นทบทวนผลการดำเนินงาน เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวนปรับปรุงพัฒนาเครือข่าย ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญ ดังนี้

4.1 คณะกรรมการบริหารเครือข่าย ร่วมกันทบทวนผลการดำเนินงานของคู่พัฒนา ว่ามีความก้าวหน้าหรือประสบผลสำเร็จตามที่ร่วมกันกำหนดไว้อย่างไรบ้าง มีผลกระทบต่อเนื่องจากการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ทั้งนี้ควรมีการแสดง

ข้อมูล หลักฐานร่องรอยผลการปฏิบัติงานมาใช้ประกอบการพิจารณา

4.2 ทบทวนแผนการดำเนินงานและข้อตกลงร่วมกันเพื่อพิจารณาปรับปรุง พัฒนา หรือดำเนินการตามที่เห็นสมควรร่วมกันต่อไป

4.3 ผลการตรวจสอบทบทวนนำไปเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานหรือพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป ถ้าหากเห็นว่าเป็นปัญหาอุปสรรคควรปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553: 45-46) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การเชื่อมโยงเครือข่ายหรือการสร้างเครือข่าย

2. การประเมินความพร้อมของเครือข่าย

3. การดำเนินงานปฏิบัติการด้วยเครือข่าย

4. การติดตามและประเมินผลงานเครือข่าย

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายโรงเรียนร่วมพัฒนาเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนให้โรงเรียนพัฒนาสู่มาตรฐาน ซึ่งมีแนวคิดในการสร้างเครือข่ายในมิติเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การดำเนินการสร้างเครือข่ายให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) การสร้างจิตสำนึกที่จะทำงานร่วมกัน 2) การเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา 3) การสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน 4) การร่วมดำเนินงานและกำกับติดตาม 5) การธำรงรักษาเครือข่าย การสร้างความเข้มแข็ง และความต่อเนื่องของเครือข่าย

บทสรุป

เครือข่าย หมายถึง กลุ่ม หรือ องค์กร หรือ หน่วยงาน หรือบุคคล ที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรืองานอย่างเดียวกัน ประเภทเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน มีความต้องการร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เป็นประเด็นปัญหาร่วมหรือเป็นขีดจำกัดของกลุ่ม/องค์กร/หน่วยงาน/บุคคล โดยเข้าร่วมมือกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพลังและความแข็งแกร่งในการผลักดันให้เกิดผลในการแก้ปัญหาาร่วมกันในอนาคต

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของเครือข่ายร่วมมือ ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) สมาชิกและโครงสร้างของเครือข่าย 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย 4) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก 5) กิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย 6) การเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรเครือข่าย การจัดประเภทของเครือข่ายขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เครือข่ายกำหนดขึ้น เช่น เครือข่ายประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดจากความเชื่อมโยงระหว่าง คน-คน คน-กลุ่ม เครือข่าย-เครือข่าย รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือการบริหารจัดการสถานศึกษาระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกัน หรือสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับหน่วยงานอื่น เป็นต้น

ในการสร้างเครือข่ายโรงเรียนร่วมพัฒนาเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนให้โรงเรียนพัฒนาสู่มาตรฐาน ซึ่งมีแนวคิดในการสร้างเครือข่ายในมิติเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การดำเนินการสร้างเครือข่ายให้ได้ผล และมีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) การสร้างจิตสำนึกที่จะทำงานร่วมกัน

2) การเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา 3) การสร้างข้อตกลง และร่วมวางแผน 4) การร่วมดำเนินงานและกำกับติดตาม 5) การธำรงรักษาเครือข่าย การสร้างความเข้มแข็งและความต่อเนื่องของเครือข่าย เครือข่ายความร่วมมือเป็นนวัตกรรม การบริหารงานที่จะสามารถช่วยพัฒนาการศึกษาของไทยได้ เครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นทางเลือกสำคัญเพื่อการเป็นศูนย์กลาง (Hub) ของชุมชน และศูนย์โรงเรียน (School Center) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาใน

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน การแบ่งงานกันทำ การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน บทบาทของความร่วมมือจะขยายออกไปจากการให้ความร่วมมือทางด้านการศึกษา ไปสู่ความร่วมมือในการสร้าง ความเข้มแข็งในด้านอื่นๆ อีกด้วย โดยเฉพาะสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สมควรจัดกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงาน/องค์กรที่สมัครใจ ที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือภายใต้หลักการกระจายอำนาจและความเป็นนิติบุคคลเพื่อเป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. “การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา,” **การบริหารและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 4(1 มกราคม - เมษายน 2555): 192-207.
- คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- จรวัยพร ธรณินทร์. **การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการแบบเครือข่าย**. เอกสารประกอบ การบรรยาย วันที่ 25 ตุลาคม 2550 ณ โรงแรมรามาคาร์เดน กรุงเทพฯ.
- นฤมล นิราทร. **การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ**. กรุงเทพฯ: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก, 2543.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร (บรรณาธิการ). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอ่น) เขียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต, 2548.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), 2547.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **คู่มือการสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาและการส่งเสริมศักยภาพผู้เรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2553.
- Kilduff, M. and Tsai, W. **Social Networks and Organizations**. London: SAGE Publication Ltd., 2003.